

<https://doi.org/10.26565/1992-4224-2026-45-12>

УДК (UDC): 338.48- 6:7/8(477)

Л. В. КОВАЛЬСЬКА, канд. географ. наук,
доцент кафедри туризмознавства і краєзнавства,
e-mail: lesia.kovalska@cnu.edu.ua ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7582-8249>

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
вул Галицька 201 Б., м. Івано-Франківськ, 76000, Україна

О. Г. ПАРХОМЕНКО, канд. географ. наук,
доцент кафедри екології, географії та природокористування,
e-mail: sasho1979turizm@ukr.net ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7939-9576>

Національний університет "Чернігівський колегіум" імені Т.Г. Шевченка
вул. Гетьмана Полуботка, 53, м. Чернігів, 14013, Україна

М. М. ЛУЦІВ,
магістр,
e-mail: mariia.lutsiv.21@pnu.edu.ua ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-3802-6352>

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
вул Галицька, 201 Б., м. Івано-Франківськ, 76000, Україна

МУРАЛИ ЯК ЕЛЕМЕНТ УРБАНІСТИЧНОГО МИСТЕЦТВА ТА ЧИННИК РОЗВИТКУ МІСЬКОГО ТУРИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ м. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК)

Мета. Здійснити комплексний аналіз муралів м. Івано-Франківськ як об'єктів міського культурного простору та туристичної привабливості;

Методи. Аналізу та синтезу, систематизації та класифікації, картографічний, описовий.

Результати. Мурали м. Івано-Франківськ є важливим елементом міського культурного ландшафту та потенційним ресурсом для розвитку культурно-пізнавального туризму. З аналізу геопросторового розміщення та змісту муралів у м. Івано-Франківськ розроблено туристичний арт-маршрут у межах міста. Встановлено, що своєрідність мурал-продукту для екскурсійних послуг полягає у їх постійному оновленні об'єктів. Зазначено, що одним із важливих аспектів просування екскурсійного продукту «Мурали Прикарпаття» є ознайомлення місцевих мешканців із цим мистецтвом та його культурою, а серед митців-аматорів – поширення «кодексу етики» райтерів (муралістів). Виявлено, що основним негативним чинником у просуванні арт-культурного продукту на ринок туристичних послуг є відсутність фахівців-екскурсоводів з муралізму.

Висновки. Геопросторова структура створює передумови для використання муралів як елементів міського культурного ландшафту та перспективних об'єктів туристичної привабливості. Їх поєднання з іншими культурними та історичними локаціями міста дозволить створити нові формати екскурсійних програм, що сприятимуть диверсифікації туристичного продукту.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: мурал, туристичний маршрут, Івано-Франківськ, арт-культурний продукт, фахівець-екскурсовод з муралізму

Як цитувати: Ковальська Л. В., Пархоменко О. Г., Луців М. М. Мурали як елемент урбаністичного мистецтва та чинник розвитку міського туризму (на прикладі м. Івано-Франківськ). *Людина та довкілля. Проблеми неоекології*. 2026. Вип. 45. С. 149–162. <https://doi.org/10.26565/1992-4224-2026-45-12>

In cites: Kovalska, L. V., Parkhomenko, O. H., & Lutsiv, M. M. (2026). Murals as an element of urban art and a factor in the development of urban tourism (a case study of Ivano-Frankivsk). *Man and Environment. Issues of Neoeology*, (45), 149–162. <https://doi.org/10.26565/1992-4224-2026-45-12>

Вступ

У період трансформації суспільства, розвитку особистості, міжкультурної комунікації, прагнення до збагачення знаннями, зростання інтелектуального потенціалу та розвитку креативності створюються умови для зростаючого попиту на культурний продукт. Тому, у наш час, поряд із загальними культурними та історичними ресурсами відбувається інтенсивний пошук альтернативних ресурсів для диверсифікації туристичної пропозиції. Серед останніх вагоме місце посіли мурали, як вид вуличного мистецтва, що включає в себе розфарбовані або намальовані на стінах будівель графічні або художні зображення. Вони створені як індивідуально так й ініціативною групою аматорів і/або художників. Ці твори вирізняються значними розмірами.

У дослідженні муралів як об'єктів туристичного інтересу часто використовується запропонована британським дослідником міського мистецтва класифікація стріт-арту Шактера Р. [1], де виокремлено такі типи стріт-арту, які можуть бути адаптовані для аналізу муралів як туристичних атракцій:

1. Меморіальні мурали – присвячені історичним подіям, видатним особистостям, національній пам'яті.

2. Соціально-критичні мурали – відображають актуальні суспільні проблеми, громадянську позицію, ідеї солідарності чи протесту.

3. Декоративно-естетичні мурали – спрямовані на візуальне оновлення міського середовища, формування привабливого урбаністичного ландшафту.

4. Ідентифікаційні (локально-брендові) мурали – репрезентують культурну специфіку території, локальні символи та сприяють формуванню туристичного іміджу міста.

Згідно з технікою та способами створення муралів, на основі узагальнення наукових [2] і довідкових джерел, пропонуємо зведену авторську класифікацію муралів:

– традиційний мурал – мурал, який розфарбований на стінах будівель за допомогою кольорових фарб [3];

– 3D-мурал – створений з використанням технології тривимірного малювання, що надає зображенню об'ємності і глибини [4];

– графіті-мурал – створений з використанням аерозольних фарб [5];

– мозаїчний мурал – створений з використанням плитки, скла або інших матеріалів, що зібрані у формі зображення;

– абстрактний мурал – намальований у вільному стилі, з використанням абстрактних форм та кольорів.

В Україні основним джерелом інформації про створення муралів у різних містах є повідомлення в ЗМІ, інформація на електронних ресурсах, веб-сайтах тощо. Нині такі зображення виступають важливим інструментом для залучення громадської уваги до мистецтва; взаємодії з аудиторією, яка може бути більш різноманітною та ширшою, ніж у традиційних музеях чи галереях; забезпечення доступності до мистецтва всіх, незалежно від статусу, віку, соціального стану; зміни зовнішнього вигляду міст і прилеглих територій. Яскравість та унікальність сучасного вуличного мистецтва є джерелом стимулювання територіальних громад та підприємницьких структур у відведенні місць для муралів, а також відкриття магазинів, галерей та їх виставок, проведення аукціонів творів митців з метою залучення молодого покоління до креативного мистецтва. Мурали стають не лише частиною місцевого культурного колориту, але й потужним інструментом для залучення туристів. Тому використання муралів у туризмі набуває все більшої популярності в усьому світі. Слід зазначити, що вуличне мистецтво по-різному сприймається як стейкхолдерами культурного та туристичного сегменту так і представниками місцевої влади і відрізняється за країнами [6]. Наприклад, у Німеччині на залишках Берлінської стіни зображено мурали історичної тематики, які стали популярними серед туристів і є символами єднання та мистецтва. В Іспанії м. Валенсія прославилося своїми футуристичними та вражаючими муралами, які стали об'єктом привабливості для туристів. Одним із центрів екскурсійного стріт-арту у США є м. Нью-Йорк (район Бруклін). У Брістолі (Велика Британія) творчість місцевих та світових художників вшановується під час проведення культурного стріт-арт фестивалю Banksy, в Індії – St+art Умаг, де на муралах представлена традиційна індійська культура та її співіснування із сучасністю. Хоча мурали часто розглядаються як засіб для облашту-

вання міського простору та вираження творчого вишукування, існують деякі негативні аспекти, пов'язані з їхнім використанням.

Мурали часто зображені на історичних або культурних будівлях, порушуючи їхню автентичність та вигляд, що може призвести до втрати спадщини та знищення архітектурного обличчя міста. Інколи спостерігається зацікавленість корпорацій та комерційних інтересів до використання муралів як інструменту реклами, що може змінити їхню первісну мету вираження мистецтва та культури.

Яжджевська І. стверджує, що мурали у м. Лодзь (Польща) не мають національного та міжнародного визнання. Вони не підготовлені для іноземних туристів (окрім польської немає муралів іншими мовами) хоча мають потенціал для підвищення пізнаваності міста. Однак шанувальники вуличного мистецтва часто розміщують у туристичних блогах інформацію про подорожі, зокрема, мурали. Це є яскравим прикладом застосування цифрового контенту та соціальних мереж для вивчення туристичного потенціалу муралів [7].

Скіннер Дж., Джоліфф Л. стверджують, що туристів у всьому світі приваблюють мурали-фрески як туристична пам'ятка та як аспект матеріальної культури. Часто вона асоціюється з політикою, культурною спадщиною та ідентифікує місце, яке відвідують. Автори наголошують, що мурал і туризм буде цінним для тих, хто цікавиться культурною географією, туризмом, дослідженнями історичної спадщини та мистецтвом [8].

Івей Ж., Хасна М. стверджують, що мурали стали рекомендованими об'єктами для туристів, тому вони є на різних туристичних веб-сайтах. Вони покращують міську ідентичність та дух громади, сприяють формуванню місць та культурному самовираженню, а також підвищують економічну привабливість туристичної дестинації [9].

У наукових національних розробках Проватар Н., Олішевська Ю., Мезенцева К., Кравченко К. висвітлено тенденцію до децентралізації розміщення об'єктів вуличного мистецтва у міському просторі [10].

У національній науковій літературі проблематика муралів досліджується переважно у контексті розвитку стріт-арту, урбаністичної культури та трансформації міського культурного простору.

Зокрема, дослідники Романів О., Рибачка О., Савельєва Д. [11] розглядають окремі аспекти інноваційного туристичного продукту «Стріт-арт Житомира» та зазначають його вплив на туристичний імідж м. Житомир.

Праця Бітаєвої Г. розкриває ключові позиції у формуванні концептуальної та ідеологічної складової муралів, причини феномену активної взаємодії стінописів із туристами [12].

Батенко А. вивчала вплив мурал-арту на особистісне сприйняття та на прикутість уваги до соціально-політичних проблем у міському контексті. На її думку стінописи мають художню цінність, унікальний смисловий посил, а не є лише засобом естетизації [13].

Стаття Гаврилюка Б. присвячена аналізу українського мурал-арту у контексті світового мистецтва. Автором доведено, що мурал-арт є сучасним проявом класичних настінних розписів і засобом комунікації із соціумом, спонукає українських художників до постійної інтеграції, подорожей, пошуку нових способів самовираження у мультикультурному світі [14].

Функціонування муралів у соціокультурному контексті сучасності розглядає Гаврилаш І. Авторка акцентує увагу на мурал-арт, як вид духовно-практичної діяльності людини, що не лише відображає картину суспільної свідомості, але й призводить до трансформації соціокультурного простору [15].

Крім того, у новітніх дослідженнях українських мистецтвознавців мурали розглядаються як форма художньої реакції на суспільно-політичні процеси. Зокрема, Худякова А. аналізує розвиток антивоєнних муралів у період російсько-української війни, підкреслюючи їхню символічну та комунікативну роль у формуванні суспільних наративів і культурної пам'яті [16].

Таким чином, аналіз праць українських вчених свідчить про те, що мурали дедалі частіше розглядаються як важливий елемент урбаністичного мистецтва та культурного простору міста. Водночас, у сучасних дослідженнях лише частково висвітлено питання використання муралів як туристичних атракцій та елементів туристичної інфраструктури, що зумовлює необхідність подальшого наукового аналізу цього явища, зокрема, на прикладі окремих міст України.

Серед невирішених питань вуличного мистецтва є їх геопросторова концентрація у

міському просторі, оновлення їх тематики, розміщення та регулювання на засадах партисипативного міського планування.

Мета – здійснити комплексний аналіз муралів м. Івано-Франківськ як об'єктів міського культурного простору та туристичної привабливості.

Методи дослідження

Для опрацювання наукових підходів до трактування муралів як елементів міського культурного простору та об'єктів туристичної привабливості використано метод аналізу та синтезу. З метою впорядкування муралів м. Івано-Франківськ за тематичними, просторовими та функціональними ознаками застосовано метод систематизації та класифікації.

Порівняльний метод дозволив зіставити практики інтеграції стріт-арту у туристичний простір інших міст України та зарубіжжя з досвідом м. Івано-Франківськ.

Результати дослідження та обговорення

Поява перших масштабних муралів у місті пов'язана з діяльністю громадських ініціатив, мистецьких фестивалів і локальних урбаністичних проєктів. Серед них важливу роль відіграли проєкти Urban Space 100 (з 2015 р. функціонує як платформа для розвитку міста Івано-Франківськ, ініційований ГО «Тепле Місто») та Porto Franko (з 2010 до 2018 рр., ініційований ГО «Інша Освіта» у співпраці з локальними культурними діячами), у межах яких було створено низку настінних розписів у різних частинах міста.

Мурали у м. Івано-Франківськ вирізняються територіальною концентрацією, функціональною роллю у міському просторі та потенціалом використання у туристичній діяльності. Розміщення їх на фасадах житлових будинків, громадських будівель забезпечує їхню візуальну доступність у міському середовищі. У просторовій структурі міста вони розміщені нерівномірно та утворюють територіальні осередки (центральна частина міста, житлові мікрорайони та локальні кластери муралів).

Перший осередок охоплює центральну частину м. Івано-Франківськ та прилеглі квартали історичного ареалу поблизу головних вулиць. Наприклад, мурал «Спільні

Дослідницькі завдання включають: визначення геопросторової організації муралів у м. Івано-Франківськ; опис характеристики об'єктів стріт-арту міського простору; створення арт-туристичного маршруту; визначення впливу вуличного мистецтва на соціокультурний простір міста.

Просторовий (картографічний) аналіз застосовано для дослідження розміщення муралів у структурі міського середовища та оцінювання потенціалу їх включення до туристичних маршрутів.

Для характеристики художніх, символічних і змістових особливостей муралів використано описовий метод, а метод контент-аналізу – для опрацювання інформаційних джерел, публікацій у медіа та матеріалів туристичних ресурсів щодо їх функціонування як об'єктів туристичного інтересу.

межі» створено на фасаді будинку на вул. Франка, 5 (рис. 1). Тут мурали виконують переважно репрезентаційну та культурно-комунікативну функцію, оскільки розташовані в районах з активними туристичними потоками та історичною забудовою. Завдяки близькості до основних туристичних маршрутів такі об'єкти формують додаткові локації туристичного інтересу.

Другий осередок характеризується найбільшою концентрацією настінних розписів та охоплює житлові мікрорайони міста, зокрема житлову забудову другої половини ХХ ст. У цих районах мурали виконують роль естетичного оновлення житлового середовища, а масштабні фасади будинків забезпечують достатню площу для створення великих художніх композицій.

Наприклад, на стіні житлового будинку по вул. Івасюка, 80 (рис. 2) створено мурал місцевим художником і скульптором Григоряном С. На стінописі зображена осінь (синиці, опале листя яблуні, жовті тони), площею 700 м². Мурал, на якому зображені підлітки, які займаються спортом, катаються на двоколіснику та вживають здорового їжу презентований на будинку, що на вул. Стуса, 1 (рис. 3).

Рис. 1 – Мурал «Спільні межі» на вул. Франка, 5
Fig. 1 – Mural “Shared Borders” on Franka Street, 5

Рис. 2 – Мурал Осінні мотиви на вул. Івасюка, 80
Fig. 2 – Mural “Autumn Motifs” on Ivasyuka Street, 80

Рис. 3 – Мурал на вулиці Стуса, 1.
Fig. 3 – Mural on Stusa Street, 1

Доповнює цей осередок колекція муралів на фасадах новобудов та огорож (рис. 4–6), де живопис використовується як елемент архітектурного дизайну та візуального брендингу території. У сучасних житлових проєктах мурали виконують декоративну функцію та підкреслюють індивідуальність житлового середовища. Вони інтегруються у загальну концепцію благоустрою та формують нові акценти міського простору. Зокрема, мурал «Пазли» виконаний на фасаді нового будинку житлового комплексу «Привокзальний», що на вул. Вовчинецькій, 55 є абстрактним зображенням з елементами графіті, що викликає інтерес серед туристів. В основі стінопису – знакова система, обіграна у трендах соціального дизайну та мінімалізму Мурал на новобудові має зашифрований зміст. Такого роду мурали стають елементом архітектурного дизайну та маркетингового позиціонування житлових комплексів.

Аналіз просторового розміщення муралів у м. Івано-Франківськ дозволяє виявити основні закономірності їх територіальної локалізації та визначити характер просторової концентрації цих об'єктів. У структурі міського простору простежується такі типи розміщення муралів:

1. Лінійна концентрація спостерігається вздовж основних транспортних магістралей та великих вулиць міста. У таких випадках мурали розташовуються послідовно на фасадах будівель, формуючи своєрідні візуальні коридори. Подібна локалізація забезпечує високу видимість настінних розписів та сприяє їх сприйняттю широким колом мешканців і відвідувачів міста. Така локалізація забезпечує

високу візуальну доступність об'єктів і сприяє формуванню впізнаваного міського образу. Крім того, мурали, розташовані вздовж вулиць, наприклад, по вул. Івасюка та Вовчинецька, виконують функцію своєрідних візуальних маркерів окремих районів.

2. Кластерна (осередкова) концентрація характерна для окремих житлових кварталів або будинків, де розміщується деякі мурали у безпосередній близькості один до одного, що утворює своєрідні «муральні осередки». Такі локації мають потенціал для формування тематичних мистецьких маршрутів і можуть використовуватися як окремі туристичні об'єкти/локації чи бути включеними до маршрутів. Наприклад, будинок на вул. Хоткевича, 54 має одразу декілька стінописів (близько дев'яти), зокрема мурали «Українка», «Дівчина з птахом», «Соняшники» та інші композиції, що створюють цілий тематичний мистецький простір. Наявність декількох художніх робіт на одному об'єкті формує своєрідний локальний центр стріт-арту та підвищує туристичну привабливість цієї локації.

3. Дисперсне (розсіяне) розміщення проявляється у випадках, коли окремі мурали розташовані у різних частинах міста без чіткої територіальної концентрації. Такий тип локалізації характерний для об'єктів, створених у різні періоди та в межах різних мистецьких ініціатив. Прикладом є мурал «Пазли» на фасаді будинку вул. Вовчинецька, 55, а також мурал «Спільні межі» на будинку вул. Франка, 33. Таке розміщення формує розгалужену мережу об'єктів стріт-арту у різних районах міста.

Рис. 4 – Мурал Герою Небесної сотні – Роману Гураку
Fig. 4 – Mural by the Hero of the Heavenly Hundred – Roman Gurak

Рис. 5 – Концептуальний мурал на огорожі
Fig. 5 – Conceptual mural on the fence

Рис. 6 – Мурали на багатоповерхівках
Fig. 6 – Murals on high-rise buildings

Розмаїття творів у різних стилях вносить неповторний колорит у місто та дозволяє розглядати його не лише як провідний індустріальний центр України, але і як локацію креативної культури. На муралах м. Івано-Франківськ часто зображено духовну суть українського народу, дух незламності

та глибокого вірування в Єдиного Бога. У переважній більшості такі сакральні-тематичні зображення представлені на державних будівлях. Наприклад, неподалік Вічевого Майдану, на одному із корпусів Івано-Франківського медичного університету (рис. 7, 8).

Рис. 7 – Креативна ідея мораліста
Fig. 7 – Creative idea of a muralist

Рис. 8 – Мурал – «Єдність України»
Fig. 8 – Mural – «Unity of Ukraine»

Мурали як форма сучасного публічного мистецтва відіграють важливу роль у формуванні візуального образу міста та розвитку його культурного середовища.

З туристичної точки зору мурали виступають як окремі об'єкти культурного інтересу та як складові комплексних туристичних маршрутів, що сприяє диверсифікації туристичного продукту.

Особливо перспективним є використання муралів у межах тематичних маршрутів сучасного мистецтва, креативних просторів та урбаністичної культури.

На основі наявних об'єктів вуличного мистецтва у м. Івано-Франківськ запропоновано тематичний туристичний маршрут

«Мурали Прикарпаття» (рис. 9), який передбачає ознайомлення з найвідомішими настінними розписами міського простору. Маршрут орієнтований на поєднання культурно-пізнавального туризму та урбаністичного стріт-арту, що дозволяє розширити традиційні туристичні локації міста та залучити відвідувачів до нових культурних просторів.

Маршрут має лінійно-кільцеву просторову структуру, що поєднує центральну частину міста з прилеглими житловими районами. Основна форма переміщення – пішохідна, однак окремі ділянки можуть передбачати використання електросамокатів або велосипедів через віддаленість окремих об'єктів. Такий формат дозволяє охопити бі-

льшу кількість муралів, розташованих у різних функціональних зонах міста.

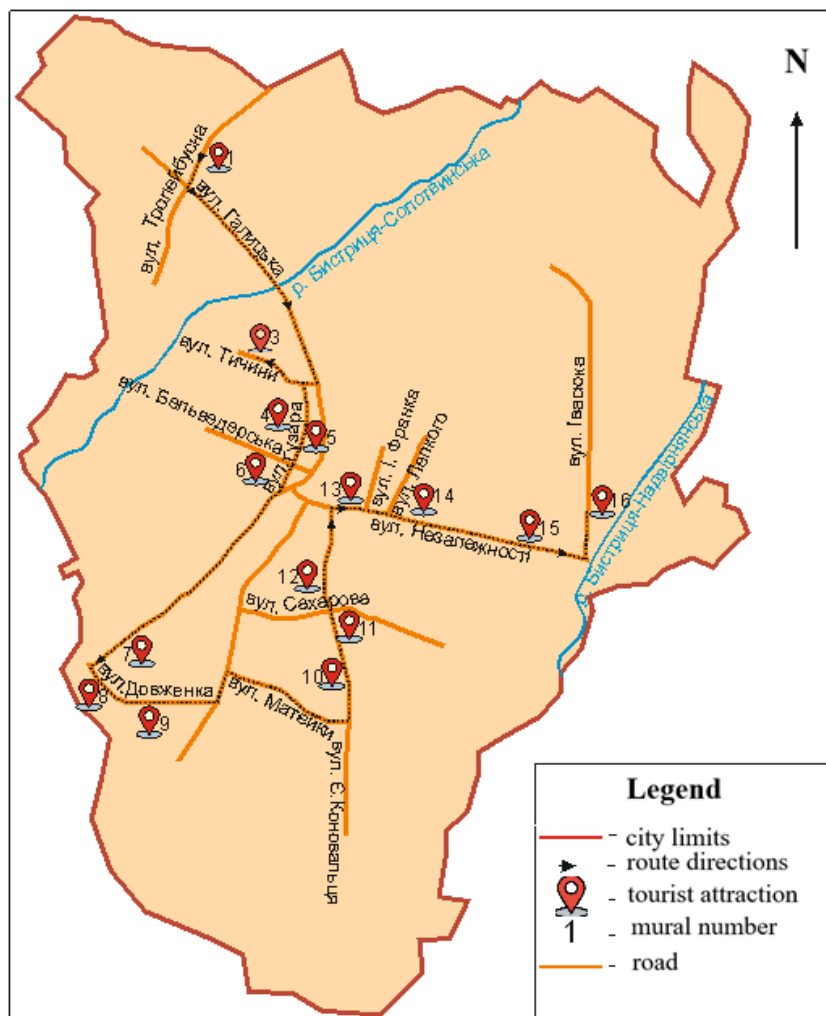
Загальна протяжність маршруту становить 6 км. Тривалість проходження маршруту становить 3 год. Такий час включає переміщення між об'єктами, огляд муралів, інформаційні розповіді екскурсовода. При проведенні екскурсій з детальним мистецтвознавчим аналізом тривалість маршруту становитиме 4 год.

Маршрут проходить через функціональні зони міста:

а) центральну частину міста (початок маршруту), де туристи знайомляться з настінними розписами історико-культурної та символічної тематики, присвяченими відомим українським діячам культури та духовності;

б) громадські простори та культурні локації – ділянки маршруту, де мурали поєднані з культурними об'єктами, освітніми установами та громадськими будівлями;

в) житлові мікрорайони міста, де створено найбільші за площею мурали.

1 – «Гуцулка з ноутбуком – минуле і сучасне», 2, 3, 5, 8, 13, 15 – Feros/Dilk, 4 – «Григорій Сковорода», 6 – «Іван Франко», 7 – «Казковий політ», 9 – «Діти», 10 – «Квітка Цісик», 11 – «Фрагменти візуальної маніпуляції», 12 – «Тарас Шевченко з NLAW», 14 – «Шнурки любові», 16 – «Осінній мурал з синичками».

1 – «Hutsul girl with a laptop – past and present», 2, 3, 5, 8, 13, 15 – Feros/Dilk, 4 – «Hryhorii Skovoroda», 6 – «Ivan Franko», 7 – «Fairy Flight», 9 – «Children», 10 – «Kvitka Cisyk», 11 – «Fragments of Visual Manipulation», 12 – «Taras Shevchenko with an NLAW», 14 – «Laces of love», 16 – «Autumn mural with tits (birds)».

Рис. 9 – Туристичний маршрут «Мурали Прикарпаття»

Fig. 9 – Tourist itinerary «Prykarpattia Murals»

Основні зупинки маршруту, котрий охоплює ознайомлення з такими арт-зображеннями:

1. Мурал «Гуцулка з ноутбуком – минуле і сучасне» (рис. 10) створений місцевими художниками Юрієм та Мартою Пітчуками, вважається одним з кращих серед вуличного мистецтва України. Ідеєю даного муралу є розвиток сучасних ІТ-технологій, при цьому не втрачаючи національну культуру, історію та традиції.

2. Мурал «Іван Франко» (рис. 11). Автором цього твору є художник Роман Бончук. Під зображенням письменника написана фраза «Я син народу, що вгору йде».

Ідея цього муралу – піднесення патріотичного духу нашого народу та надання надії в майбутнє нашої держави.

3. Мурал «Тарас Шевченко з NLAW» (рис. 12) черговий зразок мистецтва художника Романа Бончука. Мешканці міста знають цей мурал як «Шевченко з джавеліном». Мурал підписано рядками з поеми «Кавказ»: «Борітеся – поборете, Вам Бог помагає!».

4. Мурал Олега та Юлії-Марії Цьомка презентує двоє дітей (рис. 13). Цей мистецький твір слугує своєрідним закликом до проведення активного дозвілля на лоні природи. Також він звертає увагу на сучасну проблему молодого покоління – надмірне провадження часу у різних гаджетах.

Рис. 10 – Мурал «Гуцулка з ноутбуком», вул. Тролейбусна, 4

Fig. 10 – Mural «Hutsulka with a laptop», 4, Trolleybusna, Str.

Рис. 11 – Мурал «Іван Франко», вул. Бельведерська, 19
Fig. 11 – «Ivan Franko» mural, 19, Belvederska, Str.

Рис. 12 – Мурал «Тарас Шевченко з NLAW», вул. Коновальця, 16
Fig. 12 – Mural «Taras Shevchenko from NLAW», 16, Konovaltsia, Str.

Рис. 13 – Мурал «Діти», вул. Довженка, 11А
Fig. 13 – «Children» mural, 11A, Dovzhenka, Str.

5. Митці Feros та Dilk (Сергій і Віталій Грех) створили ряд муралів, які прикрашають будівлю кінотеатру «Космос», стіни двору міської дитячої лікарні та інші

об'єкти. Також за ініціативи митця Dilk створено проект «Франківський вуличний малюнок» (рис. 14–19).

Рис. 14 – Мурал Feros/Dilk, вул. Л. Гузара (зупинка біля Бастіону)
Fig. 14 – Feros/Dilk mural, L. Huzara Str. (stop near Bastion)

Рис. 15 – Мурал Feros/Dilk в дворі, перехрестя вул. Л. Гузара та вул. Галицької
Fig. 15 – Feros/Dilk mural in the yard, intersection of L. Huzar, Str. and Halytska, Str.

Рис. 16 – Мурал Feros/Dilk, вул. Франка, 5
Fig. 16 – Feros/Dilk mural, 5, Franka, Str.

Рис. 17 – Мурал Feros/Dilk, кінотеатр «Космос»
Fig. 17 – Feros/Dilk mural, «Cosmos» cinema

Рис. 18 – Мурал Feros/Dilk
на вул. Тичини, 10

Fig. 18 – Feros/Dilk mural,
10, Tyshyny, Str.

Рис. 19 – Мурал Feros/Dilk,

дворик ЖК Сонячний, вул. О. Довженка, 27

Fig. 19 – Feros/Dilk mural,

courtyard of the Sonyachny residential complex,
27, O. Dovzhenka, Str.

5. Митці Олег Цьомко та Зорян Суш створили мурал «Казковий політ» (рис. 20) у 2017 році. Тут зображена маленька дівчинка, яка літає в небі поруч з птахами. Мурал був реалізований з метою художнього осучаснення та візуального покращення міського середовища в межах північно-західної житлової частини міста Івано-Франківськ, яка охоплює,

зокрема, вулиці Довженка, Коновальця та Чорновола і прилеглі до них території.

7. У рамках проєкту «Відкритий вуличний малюнок» львівський художник Сергій Радкевич створив мурал «Фрагменти візуальної маніпуляції» (рис. 21). Дана робота була створена після обговорень з місцевими жителями щодо доцільності створення муралів.

Рис. 20 – Мурал «Казковий політ», вул. Мазепи, 177
Fig. 20 – Mural «Fairy Tale Flight», 177, Mazepy, Str.

Рис. 21 – Мурал «Фрагменти візуальної маніпуляції»,
вул. Сахарова, 30А
Fig. 21 – Mural "Fragments of visual manipulation",
30A, Sakharova, Str.

8. Художник і скульптор Сергій Григорян створив «Осінній мурал з синичками» (рис. 22), що передає чудову атмосферу осені – зображення опалого листя, яблук та осілих птахів.

9. Олег Замора, Ірина Ковалевська та Віталій Білоусов-Вандяк стали авторами муралу, присвяченого Квітці Цісик (рис. 23).

10. Мурал, присвячений українському філософу, письменнику Григорію Сковороді, створений Романом Бончуком. Зображення Г. Сковороди, який ступає по розкритій книзі, супроводжується написом: «Духовна зброя сильніша за тілесну» (рис. 24). Присвячений цей стінопис 300-річчю з дня народження українського філософа-письменника.

11. Мурал «Шнурки любові» (рис. 25), створений львівською художницею Оленою Смагою. На стіні зображена рука Ісуса Христа та шнурки, які символізують поєднання з Богом.

Реалізація таких турів забезпечить соціально-економічний ефект, що проявлятиметься у зростанні доходів суб'єктів туристичної діяльності, зростанні кількості легальних муралів, інтенсифікації молодіжного культурно-історичного туризму.

Традиційними інструментами просування екскурсійного продукту «Мурали Прикарпаття» залишається друкована рекламна продукція (буклети, флаєри тощо), магніти із зображенням муралів, а також ЗМІ й Інтернет-ресурси.

Рис. 22 – «Осінній мурал з синичками», вул. Івасюка, 80

Fig. 22 – «Autumn mural with titmice», 80, Ivasyuka, Str.

Рис. 23 – Мурал, присвячений Квітці Цісик, вул. Матейки, 23

Fig. 23 – Mural dedicated to Kvitka Tsysyk, 23, Mateyki, Str.

Рис. 24 – Мурал «Григорій Сковорода», вул. Л. Гузара, 9

Fig. 24 – «Gryhoriy Skovoroda» mural, 9, L. Huzara, Str.

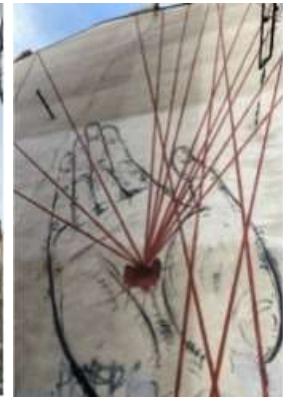

Рис. 25 – Мурал «Шнурки любові», вул. Б. Лепкого, 6а

Fig. 25 – «Lace of Love» mural, 6a. B. Lepkogo, Str

Просування арт-маршруту на ринок туристичних послуг є складним процесом, оскільки спостерігається відсутність фахівців-екскурсоводів, спеціалізованих у муралізмі. Це є одним з негативних чинників, що впливає на якість пропонованого туристичного продукту. Невідповідність фахової підготовки спеціалістів туристичного обслуговування до вимог сучасного конкуруючого на туристичному ринку культурного сегменту пояснюється відсутністю акредитаційної комісії з креативної арт-культури. Звідси випливає, що кадрово-організаційний аспект туристичного обслуговування (професійна підготовка спеціалістів-муралістів з туристичного супроводу, розробка технологічної карти арт-маршруту, портфеля екскурсовода та іншої методичної документації) у м. Івано-Франківськ утруднює якісну презентацію вуличного мистецтва.

Своєрідність мурал-продукту для екскурсійних послуг полягає у їх постійному оновленні новими об'єктами, які через погодні умови та інші чинники зовнішнього середовища можуть псуватися та руйнуватися. Враховуючи складність технології відновлення легальних муралів, ці об'єкти потребують постійного оновлення чи навіть створення заново. Цей процес вимагає фінансування, що, у переважній більшості, покладено на самих митців. Тому сьогодні, збереження муралів та іншого типу стінопису залишається невирішеним питанням, оскільки

деякі з них вже знищено у результаті утеплення стін житлових будинків та під впливом атмосферних явищ.

Рішенням зазначеної проблеми може стати впровадження комплексного пакету заходів, спрямованих на розвиток муралізму як туристичного ресурсу та інтеграцію міста в концепцію сучасного SMART-міста. До таких заходів належать: забезпечення фінансування з боку суб'єктів туристичного бізнесу, грантова підтримка та використання коштів місцевого бюджету для відновлення та збереження муралів; створення спеціалізованого веб-ресурсу, що функціонуватиме як онлайн-музей муралів м. Івано-Франківськ, забезпечуючи інформаційну доступність та підвищуючи привабливість туристичних маршрутів; організація курсів професійної підготовки муралістів із туристичного супроводу, поєднуючи мистецьку та сервісну складові.

У цифровізації туристичного продукту пропонується також розробка мобільного додатку, який дозволяє туристам знаходити всі настінні розписи міста на карті та планувати власний маршрут.

Включення мурал-маршрутів до маркових турів підвищить туристичну привабливість міської території та сприятиме формуванню нового креативного туристичного продукту, орієнтованого на задоволення культурних потреб відвідувачів. Популяризація та підтримка таких маршрутів суб'єкта-

ми туристичного бізнесу, органами місцевої влади та активною громадськістю забезпечити ефективне просування на ринку туристичних послуг та створить додаткові можли-

вості для залучення туристів. Усі зазначені заходи є складовими розвитку SMART-міста та цифровізації туристичної інфраструктури.

Висновки

Муралі у м. Івано-Франківськ є важливим елементом міського культурного ландшафту та потенційним ресурсом для розвитку культурно-пізнавального туризму. Їхня присутність у різних функціональних зонах міста сприяє формуванню локальних мистецьких осередків та урбаністичної ідентичності. Геопросторова структура муралів виступає елементом міського культурного ландшафту та перспективних об'єктів туристичної привабливості. Вони часто є окремими об'єктами культурного інтересу і складовими комплексних туристичних маршрутів. Особливо перспективним є використання муралів у межах тематичних маршрутів сучасного мистецтва, креативних просторів та урбаністичної культури.

Створення екскурсійного продукту «Муралі Прикарпаття» сприятиме залученню креативного молодого покоління в облаштуванні міського простору м. Івано-Франківськ, підвищить туристичний імідж міста та культурний рівень місцевого населення. Маршрут забезпечить комплексне ознайомлення з урбаністичним мистецтвом міста та слугуватиме формуванням креативного туристичного продукту.

Для ефективного розвитку муралізму як туристичного ресурсу необхідна комплексна підтримка з боку місцевої влади, суб'єктів туристичного бізнесу та громадськості, що включає фінансування, популяризацію маршрутів, професійну підготовку муралістів і залучення інноваційних цифрових технологій. Такий підхід забезпечує формування сталого та конкурентоспроможного культурного продукту для міського туризму.

Важливим є також виділення для муралістів локацій з урахуванням геопросторового розміщення та тематики, що сприятиме оптимізації пропозицій на ринку туристичних послуг, поліпшить стан кон'юнктури туристичного арт-культурного продукту та забезпечить раціональне використання міського простору у туристичному бізнесі.

Цифровізація муралів виступатиме ефективним інструментом підвищення доступності туристичних об'єктів та інтеграції їх у концепцію сучасного SMART-міста. Це сприяє створенню нових можливостей для залучення туристів та розвитку культурного туризму на локальному рівні.

Конфлікт інтересів

Автори заявляють, що конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису немає. Крім того, автори повністю дотримувались етичних норм, включаючи плагіат, фальсифікацію даних та подвійну публікацію.

Внесок авторів: всі автори зробили рівний внесок у цю роботу.

Декларація про використання ШІ

У дослідженні не використовувався генеративний штучний інтелект.

Список використаної літератури

1. Schacter R. The World Atlas of Street Art and Graffiti. Aurum Press Ltd. 2023. P. 400. ISBN-13: 9780711283442
2. Золотарчук Н., Феценець Т. Муралі в сучасному українському мистецтві. Традиції та інновації у сучасному дизайні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 25 квітня 2023 року). Івано-Франківськ. Редакційно-видавничий відділ ЗВО «Університет Короля Данила». 2023 С. 36–41. URL: <http://repository.ukd.edu.ua/handle/123456789/1016> (дата звернення 25.02.2026)
3. Different types of murals. URL: https://www.designingbuildings.co.uk/wiki/Different_types_of_murals. (дата звернення 15.02.2026)
4. Гаврилаш І. Муралі та графіті в сучасній Україні: особливості та відмінності. *Культура України*. Харків: ХДАК, 2018. Т. 62. С 34–54. <https://doi.org/10.31516/2410-5325.062.23>

5. Joy of six: the buildings transformed by 3D hexagon murals. URL: <https://www.theguardian.com/cities/2019/feb/12/joy-of-six-the-buildings-transformed-by-3d-hexagon-murals> (дата звернення 20.01.2026)
6. Яке призначення муралу? URL: <https://www.edenart.com/news/what-is-a-mural> (дата звернення 20.02.2026)
7. Jażdżewska I. Murals as a tourist attraction in a post-industrial city – a case study of Łódź (Poland). *Turyzm/Tourism*. 2017. V. 27. №2. Pp. 45–56. <https://doi.org/10.1515/tour-2017-0012>
8. Skinner J., Jolliffe L. Murals and Tourism. Heritage, Politics and Identity. UK, Bristol: View Publications. 2019. 320 P. ISBN 9780367218942
9. Yiwei R., Hasna M. F. Murals as catalysts for tourism growth in Muar Town: public perceptions and future potential. *International Journal of Art & Design (IJAD)*. 2025. Vol. 9(2) SI-2. P. 81–93. <https://doi.org/10.24191/ijad.v9i2/SI-2.7092>
10. Провотар Н., Олішевська Ю., Мезенцев К., Кравченко К. Вуличне мистецтво у міському просторі: розміщення та сприйняття у містах України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Геологія. Географія. Екологія»*, 2021, Вип. 55. С. 216–231. <https://doi.org/10.26565/2410-7360-2021-55-16>
11. Романів О., Рибачок О., Савельєва Д. Стріт-арт в туристичному просторі Житомира. *Географія та туризм*. Київ, 2023 С. 41–49. URL: http://www.geolgt.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=289&Itemid=221&lang=uk (дата звернення 20.03.2026)
12. Бітаєва Г. Мистецтво муралу як динамічне художнє явище сучасного українського соціуму. *Науковий журнал Художня культура. Актуальні проблеми*. 2022. Вип.18. № 1. С. 79–86. [https://doi.org/10.31500/1992-5514.18\(1\).2022.260428](https://doi.org/10.31500/1992-5514.18(1).2022.260428)
13. Батенко А. Мурал-арт як складова культурного простору міста. *Українські культурологічні студії*. 2020. Вип. 2. № 7. С. 65–68. [https://doi.org/10.17721/UCS.2020.2\(7\).11](https://doi.org/10.17721/UCS.2020.2(7).11)
14. Гаврилюк Б. Український мурал-арт у контексті світового мистецтва. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*, 2018. Вип. 37. С. 241–254. URL: <https://visnyk.lnam.edu.ua/visnyk/2018/37/82aa4b0af34c2313a562076992e50aa3> (дата звернення 05.03.2026)
15. Гаврилаш І. Мурал-арт у контексті масової культури ХХІ століття. *Питання культурології*. 2018. Вип. 34. С. 133–142. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.34.2018.154059>
16. Худякова А. Антивоєнні мурали в Україні та світі під час російсько-української війни. *HUDPROM: Журнал українського мистецтва та дизайну*. 2023. Вип. 25. № 1. С. 193–205. <https://doi.org/10.33625/hudprom2023.01.193>

Отримано: 25.03.2026 / Переглянуто: 27.04.2026 / Прийнято: 04.05.2026 / Опубліковано: 30.05.2026

L.V. KOVALSKA, PhD (Geography),

Associate Professor of the Department of Tourism Studies and Local History

e-mail: lesia.kovalska@cnu.edu.ua ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7582-8249>

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,

201B Halytska Str., Faculty of Tourism, Ivano-Frankivsk, 76000, Ukraine

O. H. PARKHOMENKO, PhD (Geography),

Associate Professor of the Department of Ecology, Geography and Nature Management;

e-mail: sasho1979turizm@ukr.net ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7939-9576>

T.H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium",

53 Hetmana Polubotka Str., Chernihiv, 14013, Ukraine

M. M. LUTSIV,

Master's Degree Holder

e-mail: mariia.lutsiv.21@pnu.edu.ua ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-3802-6352>

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,

201B Halytska Str., Faculty of Tourism, Ivano-Frankivsk, 76000, Ukraine

MURALS AS AN ELEMENT OF URBAN ART AND A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF URBAN TOURISM (A CASE STUDY OF THE CITY OF IVANO-FRANKIVSK)

Purpose. To provide a comprehensive analysis of murals in the city of Ivano-Frankivsk as components of the urban cultural space and objects of tourist attractiveness.

Methods. Analysis and synthesis, systematization and classification, cartographic analysis, descriptive method.

Results. The conclusions highlight that murals in Ivano-Frankivsk constitute a significant element of the urban cultural landscape and a promising resource for the development of cultural and educational tourism. The study include an analysis of the geospatial distribution and thematic content of murals in Ivano-Frankivsk, as well as the development of an urban art tourist route. It has been established that a distinctive feature of murals as a tourism product is their dynamic nature, characterized by continuous renewal through the emergence of new artworks. The study emphasizes that an important aspect of promoting the tourism product "Murals of Prykarpattia" is raising awareness among local residents about this art form and its culture, alongside the dissemination of an ethical code among amateur artists (muralists). A key constraint identified in the promotion of this art-cultural product within the tourism market is the lack of professionally trained guides specializing in muralism.

Conclusions. Their geospatial configuration creates favorable conditions for their integration into the city's tourism infrastructure as attractive cultural sites. The combination of murals with other cultural and historical locations enables the creation of innovative tour programs, contributing to the diversification of the tourism product.

KEYWORDS: mural, tourist route, Ivano-Frankivsk, art-cultural product, muralism tour guide

Conflict of interest

The authors declare that there is no conflict of interest regarding the publication of this manuscript. In addition, the authors have fully complied with ethical standards, including plagiarism, data falsification, and duplicate publication.

Authors Contribution: all authors have contributed equally to this work.

AI Statement

In this study, generative artificial intelligence was not used.

References

1. Schacter, R. (2023). *The World Atlas of Street Art and Graffiti*. Aurum Press Ltd, 400 p. ISBN 9780711283442.
2. Zolotarchuk, N., Fetsenets, T. (2023). Murals in contemporary Ukrainian art. *Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference: Traditions and Innovations in Modern Design*, (Ivano-Frankivsk, April 25,

- 2023 pp. 36–41). Ivano-Frankivsk: King Danylo University, Retrieved from <http://repository.ukd.edu.ua/handle/123456789/1016> (in Ukrainian).
3. Different types of murals. Retrieved from https://www.designingbuildings.co.uk/wiki/Different_types_of_murals
4. Havrylash, I. (2018). Murals and graffiti in contemporary Ukraine: features and differences. *Culture of Ukraine*, 62, 34–54. <https://doi.org/10.31516/2410-5325.062.23> (in Ukrainian).
5. Joy of six: the buildings transformed by 3D hexagon murals. Retrieved from <https://www.theguardian.com/cities/2019/feb/12/joy-of-six-the-buildings-transformed-by-3d-hexagon-murals>
6. What is the purpose of a mural? Retrieved from <https://www.edenart.com/news/what-is-a-mural>
7. Jazdzewska, I. (2017). Murals as a tourist attraction in a post-industrial city: a case study of Łódź (Poland). *Turyzm/Tourism*. 27(2), 45–56. <https://doi.org/10.1515/tour-2017-0012> (in Ukrainian).
8. Skinner, J., & Jolliffe, L. (2019). *Murals and Tourism: Heritage, Politics and Identity*. Bristol, UK: View Publications. ISBN 9780367218942.
9. Yiwei, R., & Hasna, M. F. (2025). Murals as catalysts for tourism growth in Muar Town: public perceptions and future potential. *International Journal of Art & Design (IJAD)*. 9(2), SI-2, 81–93. <https://doi.org/10.24191/ijad.v9i2/SI-2.7092>
10. Provotar, N., Olishevskaya, Yu., Mezentsev, K., & Kravchenko, K. (2021). Street art in urban space: placement and perception in Ukrainian cities. *Visnyk of V. N. Karazin Kharkiv National University, Series "Geology. Geography. Ecology"*, (55), 216–231. <https://doi.org/10.26565/2410-7360-2021-55-16>
11. Romaniv, O., Rybachok, O., & Savelieva, D. (2023). Street art in the tourist space of Zhytomyr. *Geography and Tourism*. Kyiv, 41–49. Retrieved from http://www.geolgt.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=289&Itemid=221&lang=uk (in Ukrainian).
12. Bitaieva, H. (2022). Mural Art as a Dynamic Art Phenomenon of Contemporary Ukrainian Society. *Scientific Journal Artistic Culture. Topical Issues*, (18(1), 79–86. [https://doi.org/10.31500/1992-5514.18\(1\).2022.260428](https://doi.org/10.31500/1992-5514.18(1).2022.260428) (in Ukrainian).
13. Batenko, A. (2020). Mural-art as a component of the city's cultural space. *Ukrainian Cultural Studies*, 2(7), 65–68. [https://doi.org/10.17721/UCS.2020.2\(7\).11](https://doi.org/10.17721/UCS.2020.2(7).11) (in Ukrainian).
14. Havryliuk, B. (2018). Ukrainian mural art in the context of world art. *Bulletin of Lviv National Academy of Arts*, (37), 241–254. Retrieved from <https://visnyk.lnam.edu.ua/visnyk/2018/37/82aa4b0af34c2313a562076992e50aa3> (in Ukrainian).
15. Havrylash, I. (2018). Mural art in the context of XXI century mass culture. *Questions of Cultural Studies*, (34), 133–142. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.34.2018.154059> (in Ukrainian).
16. Khudyakova, A. (2023). Anti-war murals in Ukraine and worldwide during the russian-ukrainian war. *HUDPROM: Journal of Ukrainian Art and Design*, 25(1), 193–205. <https://doi.org/10.33625/hudprom2023.01.193> (in Ukrainian).

Submission received: 25.03.2026 / Revised: 27.04.2026 / Accepted: 04.05.2026 / Published: 30.05.2026